

Μένη Κανατσούλη, Ο ήρωας και η ηρωίδα με τα χίλια πρόσωπα. Νέες απόψεις για το φύλο στην παιδική λογοτεχνία, Αθήνα, Gutenberg, 2008, ISBN: 978-960-01-1249-8, σελ. 319.

Ιούλιος 2009-ΤΕΥΧΟΣ 9

Μένη Κανατσούλη, Ο ήρωας και η ηρωίδα με τα χίλια πρόσωπα. Νέες απόψεις για το φύλο στην παιδική λογοτεχνία, Αθήνα, Gutenberg, 2008, ISBN: 978-960-01-1249-8, σελ. 319.

Έχοντας εργασθεί ερευνητικά πολλά χρόνια πάνω στη φεμινιστική θεωρία και τις σχέσεις της με την παιδική και νεανική λογοτεχνία, η Μένη Κανατσούλη αφιερώνει το τελευταίο της βιβλίο Ο ήρωας και η ηρωίδα με τα χίλια πρόσωπα στη διαδραστική σχέση της φεμινιστικής κριτικής με τον αναγνώστη-παιδί έτσι όπως αυτήν εμφανίζεται μέσα από τη θεωρία της λογοτεχνίας και ειδικότερα τη θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης. Η μελέτη της χωρίζεται σε δέκα κεφάλαια τα οποία πραγματεύονται νέα αντικείμενα, όπως για παράδειγμα οι αντρικές ταυτότητες και ο αντρισμός, ή πολύ παλιά, κάτω όμως, από νέες οπτικές και προσεγγίσεις όπως τα λαϊκά παραμύθια και οι μετα-αφηγήσεις τους. Συναντάμε ακόμη μία προσέγγιση της μεταγραφής σε κείμενο για παιδιά της Αυτοβιογραφίας της Μουτζάν – Μαρτινέγκου από τη Διδώ Σωτηρίου, μία μελέτη για τα εικονογραφικά μηνύματα αναφορικά με το φύλο και τις επιδράσεις τους στον αναγνώστη-παιδί, μία θεωρητική προσέγγιση του φεμινιστικού μυθιστορήματος για παιδιά, και πολλά άλλα σύγχρονα ζητήματα που απασχολούν διεθνώς τους μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας από την οπτική του φύλου.

Θα ήταν ενδιαφέρον να σταθούμε σε κάποια κεφάλαια του βιβλίου τα οποία είτε είναι ιδιαίτερα νεωτερικά ως προς τη θεματική τους είτε παρουσιάζουν με μεθοδικότητα και σαφήνεια τις θεωρίες της φεμινιστικής κριτικής από τις απαρχές της ανάπτυξής τους μέχρι σήμερα. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται ένα εκτενές ιστορικό για την φεμινιστική κριτική σε σχέση με τη λογοτεχνική θεωρία. Από τη 'γυνοκριτική' της Elaine Showalter και τις πρωτοπόρες Annette Colodny και Toril Moi μέχρι την Judith Butler, περνώντας από τη γαλλική φεμινιστική σχολή –Julia Kristeva, Luce Irigaray, Hélène Cixous και Monique Wittig – και από όλες τις Αμερικανίδες ερευνήτριες του χώρου που έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη των φεμινιστικών σπουδών μέχρι πρόσφατα, η συγγραφέας παρουσιάζει όλες τις φεμινιστικές θεωρίες και τη σχέση τους, την τόσο μεστή πολλές φορές, με τις πολιτισμικές και τις μετα-αποικιακές θεωρίες (cultural and post-colonial theories). Πολύ χρήσιμη για τον αναγνώστη και την αναγνώστρια στο κεφάλαιο αυτό, είναι η αποσαφήνιση όρων που συχνά δεν χρησιμοποιούνται σωστά όπως θηλυκότητα, θηλυότητα (feminine/female), γυναικείες σπουδές και φεμινιστικές σπουδές κ.ά. Στο δεύτερο κεφάλαιο συνεχίζεται αυτήν η ιστορική περιδιάβαση με επίκεντρο όμως τις σχέσεις της φεμινιστικής κριτικής με την παιδική λογοτεχνία η οποία άρχισε ήδη στις ΗΠΑ από τη δεκαετία του 1970. Τονίζεται εδώ η σημαντική δουλειά της «επαναφοράς», δηλαδή της προσπάθειας που έκαναν φεμινίστριες κριτικοί να φέρουν στο φως ανασύροντάς τα από τη λήθη της ιστορίας, έργα άγνωστων ή παραμελημένων γυναικών συγγραφέων προηγούμενων αιώνων.

Στο κεφάλαιο που αναφέρεται στο φεμινιστικό μυθιστόρημα για παιδιά, η συγγραφέας, βασιζόμενη στις εργασίες των Crew, Paul και Seelinger Trites, παρουσιάζει εύστοχα τη διαδικασία ανατροπής των στερεοτυπικών εικόνων και των παραδοσιακών έμφυτων ρόλων μέσα από τη φεμινιστική οπτική στο μυθιστόρημα για παιδιά και νέους. Η γυναικεία αδελφοσύνη, οι κοινότητες γυναικών και ο μετασχηματισμός της γυναικείας αφωνίας σε ενεργούς ρόλους επικοινωνίας, είναι κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά που έχει αναπτύξει το φεμινιστικό παιδικό μυθιστόρημα. Οι σχέσεις μητέρας-κόρης, που έχουν ιδιαίτερα μελετηθεί διεθνώς κυρίως κάτω από το πρίσμα της ψυχανάλυσης, αν και παρουσιάζονται εν τάχει, αποτελούν, απ' όσο γνωρίζουμε, την πρώτη προσπάθεια παρουσίασης αυτού του θέματος στην Ελλάδα. Αυτό αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα καθώς παρουσιάζονται σε μία μελέτη για την παιδική και εφηβική λογοτεχνία, εμπλεκόμενες δημιουργικά με την παιδική ψυχολογία και τις θεωρίες της κουλτούρας αναφορικά με τη θέση της μητέρας και της μητρότητας στις δυτικές κοινωνίες. Οι θεωρητικές θέσεις του Connell και της Badinter για τις ανδρικές ταυτότητες τροφοδοτούν τα πολύ ενδιαφέροντα κεφάλαια εννέα και δέκα. Η ανάδειξη των πολλών ανδρικών ταυτοτήτων και οι νέοι ορισμοί του ανδρισμού, έχουν διαμορφώσει νέες προϋποθέσεις για την ενασχόληση με το ανδρικό φύλο. Η ταυτότητα του αγοριού και οι αναπαραστάσεις του ανδρισμού στην παιδική λογοτεχνία, εξετάζονται μέσα από πολλά παραδείγματα από τη διεθνή και την ελληνική γραμματολογία, στο δέκατο κεφάλαιο. Ο μοναχικός ήρωας σε έργα προηγούμενων αιώνων, το συναισθηματικό αγόρι, ο 'αρσενικός' ήρωας μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, ο αμφισβητούμενος ανδρισμός του πρωταγωνιστικού προσώπου, και γενικότερα θέματα που θίγουν τον ηγεμονικό και τον υποβιβασμένο ανδρισμό με όλα τα ψυχολογικά επακόλουθά τους, εξετάζονται εδώ με βάση σύγχρονες θεωρίες του κοινωνικού φύλου. «Οι νέες αντρικές ταυτότητες και οι αφηγηματικοί χειρισμοί τους», κλείνουν το ενδιαφέρον αυτό πόνημα της Κανατσούλη το οποίο καταθέτει τις νεώτερες απόψεις για το φύλο στη λογοτεχνία μέσα από πολλαπλές και συχνά διεπιστημονικές οπτικές.

Λαλαγιάννη Κική

τεύχος 9